

Krematorieanlæg belønnet med Guldmedaljer. II

Provst N. J. Rald

Tidsskriftet »Arkitekten«, Maanedshefte Nr. 4—6 af 1947, bragte Gengivelser af Arkitekt *Stengades* og Arkitekt *Holger Sørensens* prisbelønnede Udkast til Krematorieanlæg, hvoraf noget gengaves i »V.K.«s forrige Hefte S. 62—68. En kunstnerisk Bedømmelse ligger udenfor min Kompetence, ligesom det er vanskeligt for en Ikke-Fagmand at se klart, hvad Tegningerne i »Arkitekten« indeholdt. Naar jeg alligevel drister mig til at knytte et Par Bemærkninger til Forslagene, er det, fordi Sagen interesserer mig.

Begge Forslag er enige om at udnytte et givet Naturterrain, saa Bygningerne føjes naturligt ind i de ydre Rammer. Man følger her *Skogskyrkogårdens* forbillige Anbringelse i *Stockholm*. Begge Forslag er dernæst enige om, at Krematorier og Kapeller ikke skal ligne Kirker, hvad man for saavidt ikke kan indvende noget imod. Dog synes jeg, at Arkitekt *Stengades* Projekt er for langt i Retning af Feriehytte, et Ord han selv nævner i denne Sammenhæng. Arkitekt *Holger Sørensens* Forslag tiltaler mig umiddelbart mere — baade paa Grund af det foreslaaede kraftigere Materiale og paa Grund af hele Bebyggelsens fortrinligt samlede Præg — ja, ogsaa fordi han har tænkt paa at faa Klokker med. Maa de kaldes Kirkeklokker?

Det staar mig ikke helt klart, om der er tænkt tilstrækkeligt paa rent praktiske Ting. Her vil jeg gerne sige, at Sporene fra *Søndermark Krematoriet* paa *Frederiksberg* (se »V.K.« VI S. 69—80) skræmmer, og jeg vil med Erfaringerne herfra gøre opmærksom paa, at det er billigst at bygge rigtigt med det samme. *Søndermark Krematoriums* lille Sal er i sin nuværende Skikkelse den tredie. Det har været dyrt og overflødigt først at lægge den to andre Steder. Dens første Plads var det nuværende Modtagelsesrum, et særpræget Rum

med Kuppelloft og meget dunkelt belyst. I dette Rum, hvor Mennesker kun kommer i det Øjeblik, de afleverer Kisten, har man anbragt Vægmalier for 30,000 Kr. Ingen ser dem, og ingen kan se dem. Dernæst lavede man et hæsligt Kapel i Krematoriets bageste Del, og endelig lavede man den nuværende lille Sal; den er ganske smuk og har Døre, der gaar for Kisten i Stedet for Sænkning af denne. Endvidere var Sænkning af Kisten oprindeligt ikke paatænkt i den store Sal, men da »Folkets Røst« krævede det, lavede man en Attrap i Gulvplanen. Den er hæslig, og jeg har ogsaa været ude for at maatte gribe en sørgende Enke, saa hun ikke faldt ud over det skrøbelige Rækværk. Akustikken var oprindeligt haabløs, det har været dyrt at forbedre den, og saa er den endda stadig ringe. Præsteværelserne er mildest talt primitive, det ene skummelt og koldt, det andet mikroskopisk. Man tænker med Misundelse paa de store luftige med Blomster, Divan og Telefon forsynede Værelser i *Stockholm*. Plads til Korpersonalet er der heller ikke tænkt ordentligt paa, og det hænder jo, at baade Kor og Præst har Mellemtider derude. Først nu er man ved at bygge Opholdsrum til Betjeningen, hvilket formentlig bl. a. vil medføre, at det lille Præsteværelse befries for Personalets Overtøj og Skiftesko. Talerstolen i store Sal har ingen Pult, hvor der kan lægges en Bog. Naa, det gør nu ikke saa meget, for det er af akustiske Grunde bedre at staa et andet Sted. I lille Sal findes overhovedet ingen Talerstol.

Med alt dette *in mente* vil der være Grund til at spørge, om der i de foreliggende Guldmedaljearbejder er tænkt tilstrækkeligt paa den Slags; ellers bør man tage en Præst med paa Raad, for det er jo alligevel os Præster, der kommer der mest.

Saa er der Spørgsmaalet om den kunstneriske Udsmykning. Ogsaa her forekommer det mig, at Skogskrematoriet i Stockholm har løst Opgaven fortræffeligt, idet den kunstneriske Udsmykning baade er fin, moderne Kunst og af en vis neutral og human Karakter, men der er samtidig som en Selvfølge i hver Kapelsal anbragt et Alterbord med meget smukke Krucifikser og fornemt indbunden Ritualbog og Salmebog. Bagvæggenes Kunst drager Øjet og samler Opmærksomheden, men Alterbordet er der og kan blive Centrum for dem, der i Følge deres Tro holder af at se et Alter og et Kors i Livets alvorligste Stunder. Jeg ved meget godt, at en Kapelsal eller et Krematorium er et ganske anderledes neutralt Begreb end en Kirke, men det forekommer mig dog, at saa længe det store Flertal af Befolkningen anvender Kirkens Mænd som Foryndere ved Bisættelser, saa har vi Lov at sigte mod en Forening af det humane og det kristelige i Haab om, at man kan

udvise en gensidig Tolerance. — Det er interessant at se Forslag i den Retning som her, og det har altsaa givet mig Anledning til disse Linier bl. a. i Haab om, at Søndermark Krematoriums Historie ikke skal gentage sig. Det har været dyrt og upraktisk, omend jeg gerne skal indrømme, at det rummer arkitektoniske Værdier. Det har forresten ogsaa en kristelig Udsmykning af store Sal, idet man der finder *Utzon Francks* Korsfæstelsessymboler, som ganske vist i denne Gengivelse ikke kan forstaas af noget levende Menneske. Dødsenglen med Neget over Portalen er smuk, og den har sin egen Historie, idet man først havde tænkt sig en Hermes-Skikkelse, idet Hermes har Tilnavnet *Psykopompos* (Sjæleføreren). Det daværende gejstlige Medlem af Begravelsesvæsenets Bestyrelse kunde heldigvis ogsaa sin Mytologi, og med en Bemærkning om, at det eneste, Folk vidste om Hermes, var, at han er Tyvenes Gud, droppedes det udmærkede Forslag.

Kirkegårdsarbejder med statsstøtte og materialebevilling

Det vil rimeligvis være bekendt, at menighedsråd ligesågodt som kommunale råd har kunnet få støtte fra de gældende love om igangsættelse af arbejder (de såkaldte »beskæftigelseslove« og »beredskabsarbejder«), men at muligheden for at få igangsat noget saadant (eller at få færdiggjort det, som har været standset en periode) længe har været ringe. Under 9/12 47 udsendte Arbejdsministeriet en bekendtgørelse om ophævelse af denne standsning og med meddelelse om, at nu kunne der i visse tilfælde atter fås tilskud, hvilket især dikteredes af hensynet til, om der på stedet var ledig arbejdskraft. Flere menighedsråd har ansøgt om at måtte få lejlighed til at udnytte den givne tilladelse uden at have haft held dermed. Imidlertid er der ogsaa andre, som har fået en sådan, og der skal derfor her

opfordres til, at menighedsrådene på steder, hvor der måtte være nogen arbejdsledighed, søger at gavne sig selv ved at ansøge om støtte, og dermed bl. a. ogsaa kommer til at øve en social indsats.

Det turde ogsaa være bekendt, at der til byggeri har skullet foreligge materialebevillinger, og at det i mange tilfælde har kunnet volde sine vanskeligheder at få sådanne til kirkegårdsarbejder. Også på dette punkt synes det imidlertid at lysne; der er menighedsråd, som både har fået bevilling til opførelse af lighuse og hegns-mure, og vi skal derfor ogsaa opfordre de respektive råd, som påtænker noget i den art, til at søge om materialebevillinger; det er ikke længer umuligt at få disse, og mange opgaver af påtrængende og naturlig art har allerede været udskudt alt for længe.